

Pospíšil, Ivo

Slovinská literární věda: několik problémových okruhů a poznámek

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2006, vol. 55, iss. X9, pp. [267]-270

ISBN 80-210-3987-6

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102974>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

IVO POSPÍŠIL
(Brno)

SLOVINSKÁ LITERÁRNÍ VĚDA: NĚKOLIK PROBLÉMOVÝCH OKRUHŮ A POZNÁMEK

Slovinská literární věda má podobná metodologická ohniska jako česká, většinou však intenzivnější a jednoznačněji koncentrovaná. Především ti, kteří dnes utvářejí hlavní proudy slovinské literární vědy, jsou vzděláni většinou jako slovenisté a komparatisté: když se podíváme na curricula slovinských literárních vědců střední a mladší generace, ale také samotných slovinských tvůrců, jde většinou o absolventy studia literární komparatistiky a slovenistiky na Filozofické fakultě Lublaňské univerzity. Institucionální zakotvení má slovinská literární věda především na Filozofické fakultě Lublaňské univerzity a v Akademii věd, především v Ústavu slovinské literatury a literární vědy (Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU).

Jeden z podstatných proudů směřuje ke kritickému obratu k slovinské literatuře a slovinské literární minulosti: de facto spočívá na nových komentovaných edicích a reedicích starých textů a na novém kritickém zhodnocení určitých klíčových etap ve vývoji slovinské kultury a myšlení.

Takto je například koncipována kniha o katolické revui *Dom in svet*.¹ Editor první knihy originálním způsobem shromáždil materiály o velké ideové krizi v této proslulé katolické revue související s kontemplací Edvarda Kocbeka (1904–1981) *Premišljevanje o Španii*; jeho kritické poznámky katolického intelektuála k frankistickému puči způsobily rozkol v tehdejší slovinské katolické inteligenci. První část publikace shrnula svědectví o této krizi z pera France Koblara, Rajka Ložara, Antona Trstenjaka a Tine Debeljaka, druhá část zachycuje počátek krize, třetí obsahuje přímo Kocbekovy úvahy a další polemiky, v čtvrté části polemika kulminuje v názorech řady spisovatelů a kulturních činitelů. Je to publikace, jejíž obsah budí v českém slavistovi komparatistické úvahy – rozhodně srovnání s českou situací ve 30. letech 20. století a české diskuse o španělské občanské válce by mohlo být objevené, právě s ohledem na jinou pozici katolické inteligence a celkově jiné politické zaměření české literatury.²

¹ Kriza revije „Dom in svet“ leta 1937. Zbornik dokumentov. Uredil Marjan Dolgan. Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Ljubljana 2001.

² Viz naši rec.: Slovinská tradice a současnost (Kriza revije „Dom in svet“ leta 1937. Zbornik dokumentov. Uredil Marjan Dolgan. Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Ljubljana 2001. The Imagination of Terra Incognita. Slovenian Writing 1945–1995. Edited by Aleš Debeljak. White Pine Press, New York 1997). Opera Slavica, XIII, 2003, č. 1, s. 70–71.

S touto tendencí souvisí také zviditelňování slovinské literatury v zahraničí, zejména skrze jazykovou dominanci angličtiny. Známa slovinská antologie Aleše Debeljaka je proniknuta duchem slovinského kosmopolitismu a usilovné světovosti a uvádí ji editorova souborná stať. Je to vyhraněný pohled preferující určité tendence; domnívám se však, že nepokrývá slovinskou literaturu dosti komplexně. První část přináší různá pojednání (Essays), jejímiž autory jsou např. Edvard Kocbek, Dane Zajc, Maran Rožanc, sám Aleš Debeljak nebo Ivo Štandeker, v oddílu poezie najdeme básně Edvarda Kocbeka, Jože Udoviče, Dane Zajce, Vena Taufera, Tomaže Šalamuna aj., z nichž někteří pronikli dost podstatně i k nám (je tu ovšem i sám editor), autory prózy jsou mj. Ciril Kosmač, Lojze Kovačič, Evald Flisar, Drago Jančar aj.³

Jednou z klíčových postav slovinské literární vědy byl a je Matija Murko (1861–1952), profesor v Štýrském Hradci (Graz), Lipsku a Praze a předseda Slovanského ústavu tamtéž. Nejzvrubněji pojednal o vědecké dráze Matiji Murka Ivan Grafenauer v dnes již klasickém článku, v podstatě však biografickém a deskriptivním.⁴ Ilse Seehase se koncentruje spíše na metodologickou evoluci Matije Murka, zdůrazňuje jeho komparativní metodu a badatelské souvislosti, zejména české (Konstantin Jireček, T. G. Masaryk, Zdeněk Nejedlý, Jiří Horák). Zůstávají tedy dva novější sborníky – pražský a slovinský⁵ – z roku 2002 a 2003, v nichž najdeme několik názorů na Murka jako literárního vědce, nejpodnětněji pak ve studii Vladimira Osolnika⁶ a zvláště Darka Dolinara,⁷ nemluvě o soubornějších studiích, které se problematiky literární vědy dotýkají okrajově, např. o studii Alenky Šivic-Dular analyzující v Murkově díle program slovanské vzájemnosti.⁸ A nakonec zůstává projekt česko-slovinský vrcholící vydáním mezinárodního sborníku *Matija Murko v myšlenkovém kontextu evropské slavistiky*.⁹ Slovinská strana ve spolupráci s literárními vědci z jiných zemí systematicky vydává a má v plánu nadále vydávat významná díla svých literárněvědných koryfeů včetně archivních materiálů (např. korespondence) z pozůstalosti. Zde se nabízí rozsáhlé pole působnosti. Ze samotné literatury připomínáme z poslední doby alespoň sborníky na počest 200. výročí narození slovin-

³ The Imagination of Terra Incognita. Slovenian Writing 1945–1995. Edited by Aleš Debeljak. White Pine Press, New York 1997, naši rec. viz výše.

⁴ Ivan Grafenauer: Matije Murka znanstvena pot. In: Razprave – Dissertationes II, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede, Ljubljana 1956, s. 3–25.

⁵ Murkova epocha slovanské filologie. SLAVIA, čas. pro slovanskou filologii, Slovanský ústav, Euroslavica, ed. Miloš Zelenka, Praha 2003. Zbornik slavističnega društva Slovenije 12, Evropsko letojezikov, Sodobna slovenska književnost. Matija Murko. Uredil Marko Jesenšek. Slavistično društvo Slovenije, Ljubljana 2002.

⁶ Vladimir Osolnik: Nekaj besed o znanstvenem delu Matije Murka. In: Zbornik slavističnega društva Slovenije 12, Evropsko letojezikov, Sodobna slovenska književnost. Matija Murko. Uredil Marko Jesenšek. Slavistično društvo Slovenije, Ljubljana 2002, s. 90–97.

⁷ Darko Dolinar: Matija Murko in slovenska literarna veda. In: Zbornik slavističnega društva Slovenije 12, Evropsko letojezikov, Sodobna slovenska književnost. Matija Murko. Uredil Marko Jesenšek. Slavistično društvo Slovenije, Ljubljana 2002, s. 98–107. Ilse Seehase: K znanstvenozgodovinskemu mestu Matija Murka. In: Slavistična revija, letnik 35/1987, št. 3, julij – september, s. 291–297.

⁸ Alenka Šivic-Dular: Matija Murko in program slovenske vzajemnosti. In: Zbornik slavističnega društva Slovenije 12, Evropsko letojezikov, Sodobna slovenska književnost. Matija Murko. Uredil Marko Jesenšek. Slavistično društvo Slovenije, Ljubljana 2002, s. 124–137.

⁹ Matija Murko v myšlenkovém kontextu evropské slavistiky. Sborník studií. Eds: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka. Slavistická společnost Franka Wollmana se sídlem v Brně, Ústav slavistiky FF MU v Brně, Institut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, Ljubljana. Brno 2005.

ského „romantického klasika“ France Prešerna: reprezentativní svazek se objevil jako publikační výstup mezinárodního symposia *Obdobja* (2000).¹⁰ Je tu však ještě legitimní otázka po smyslu takové činnosti, resp. po jejím rozsahu.

V slovinském případě jde především o restituování slovinské literárněvědné tradice ve všech jejích aspektech včetně mezinárodních kontaktů s poukazem na to, že slovinská literární věda má poměrně dlouhou tradici a že se vyvíjela v samém centru evropského literárněvědného myšlení. Současně také jde o jisté metodologické inspirace a o mapování duchovního, kulturního a literárněvědného, ale také sensu stricto politického vývoje slovinského myšlení, k němuž koncepce literatury organicky patří.

Dalším rozsáhlým slovinským projektem je *Literarni leksikon*, který se skládá v podstatě ze čtyř tematických bloků (vyšlo takřka 50): obecné pojmy a metody, směry a hnutí, žánry, poetika, styl a verš. Svými tituly sem přispěly klíčové postavy slovinské literární vědy minulosti a přítomnosti, mj. Janko Kos, Miran Hladnik, Darko Dolinar, Marko Juvan, Katarina Bogataj-Gradišnik, Denis Poniž aj.¹¹

Klíčová pro literárněvědný život slovinské komunity jsou pravidelná lingvistická a literárněvědná symposia *Obdobja* konaná na Filozofické fakultě v Lublani, jichž se zúčastňují slovinští literární vědci jak z univerzit v Lublani a Mariboru, tak z akademie věd a řada zahraničních hostů. Z poslední doby zaujalo symposium o románu.¹² Sborník z tohoto mezinárodního setkání obsahuje studie o slovinském románu, jeho historii a teorii, ale také obecné studie o románu z pera slovinských i jiných badatelů. V tisku je v současné době svazek ze symposia *Obdobja* nazvaný *Slovenska kratka pripovedna proza* (2004); vyjde patrně roku 2006. Přispěli do něj literární vědci z řady zemí (kromě Slovinska z České republiky, Rakouska, Itálie, Makedonie, Srbska a Černé Hory, Ruska a Polska). Silným proudem je zejména teorie drobné prózy – obecněji lze říci, že teoretický aspekt je v slovinské literární vědě neobyčejně silný a skoro vždy dominující.

S touto aktivitou jsou úzce spojeny také konference, které pořádá Ústav slovinské literatury a literární vědy. V poslední době byla jednou z významných mezinárodních akcí konference o literární historii a jejích koncepcích *Kako pisati literarno zgodovino danes?* (Mednarodni simpozij. Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Slovensko družstvo za primerjalno književnost, Ljubljana, 14.–15. oktober 2002).¹³

Dvěma klíčovými literárněvědnými periodiky jsou *Slavistična revija* a *Primerjalna književnost*. Oba časopisy pěstují jak historii, tak teorii filologické slavistiky a literární komparatistiky. V tomto smyslu jsou důležité přehledné studie, které na sklonku 90. let minulého století publikovali Darko Dolinar o slovinské literární komparatistice¹⁴ a teo-

¹⁰ Romantična pesnitev. Ob 200. obletnici rojstva Franceta Prešerna. Mednarodni simpozij *Obdobja* – Metode in zvrsti. Ljubljana, 4.–6. december 2000, Ljubljana 2002.

¹¹ Běžnou informativní úroveň převyšují v podstatě všechny tituly série; z nich vybírám zejména svazky Darka Dolinara, Janka Kosa, Mirana Hladnika a Marka Juvana. Velmi kvalitní je zvláště série obecná a metodologická a genologická, v níž vyšly mj. svazky o duchovním dramatu, románu, triviální literatuře, konkrétní poezii, sentimentálním románu, eseji, povídce, hrůzostrašném románu, science fiction aj.

¹² Slovenski roman. Mednarodni simpozij *Obdobja*, metode in zvrsti. Ljubljana 5.–7. december 2002, Ljubljana 2003.

¹³ Edice: *Kako pisati literarno zgodovino danes?* Razprave. Uredila Darko Dolinar in Marko Juvan. Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, Ljubljana 2003.

¹⁴ D. Dolinar: *Iz zgodovine komparativistike na Slovenskem*. *Primerjalna književnost* 22, št. 1, junij 1999.

retické úvahy M. Juvana o literárnosti.¹⁵ D. Dolinar do Slovinska také uváděl německou filozofii, hlavně hermeneutiku, M. Juvan se systematicky zabýval mimo jiné intertextualitou, literárním kánonem a literárností. V časopise *Slavistična revija* je zvláště silně prezentována rusistika, často studii A. Skazy a M. Javornika. Z dalších badatelů se Marijan Dovič zabývá empirickou literární vědou, Alenka Koron literárními žánry, mj. autobiografií, Tomo Virk strukturou moderní prózy.

Slovinská literární věda je – podle mého soudu – v řadě oblastí méně tradiční než česká, má ráda metodologické výboje a ráda se seznamuje s novými koncepcemi. V tom pečlivě sleduje současný evropský a světový literárněvědný diskurz. Již řadu let tam nad tradičně českými strukturálními přístupy převažují komunikativní, hermeneutické a empirické aspekty. Inspirativními zdroji jsou nyní spíše angloamerická, resp. německá literární věda, z české literárněvědné tradice se studuje jen něco, často právě Pražský lingvistický kroužek, méně současná komparatistika a genologie. Na jedné straně je možné slovinskému literárněvědnému prostoru zprostředkovat i jiné české a slovenské tradice, než je pražský strukturalismus (např. duchovědu, katolický přístup k literatuře, jednotlivé zajímavé osobnosti, které se vymykají z přísně ohraničených metodologických kategorizací), na druhé je možné se inspirovat slovinským zájmem o proudící světovou literárněvědnou metodologii i s vědomím jisté inklinace k módnosti jednotlivých diskurzů; ostatně na vývoji řady slovinských literárních vědců vidíme tyto posuny důrazu dosti zřetelně.

¹⁵ M. Juvan: Vprašanje o literarnosti – nekaj uvodnih opažanj. *Slavistična revija*, letnik 45/1997, št. 1–2, s. 207–223. Pracím D. Dolinara a M. Juvana, kteří jsou autory řady knižních publikací (mj. viz: D. Dolinar: *Positivizem v literarni vedi*. Ljubljana 1978. Týž: *Hermenevtika in literarna veda*. Ljubljana 1991. M. Juvan: *Domači Parnas v narekovajih: parodija in slovenska književnost*. Ljubljana 1997. Týž: *Vezi besedila: študije o slovenski književnosti in medbesedilnosti*. Ljubljana 2000), se budeme věnovat v samostatné studii.